

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.39>

УДК 336.64

Н. Л. Марусяк,

к. е. н, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4427-2238>

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

N. Marusiak,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

FINANCIAL RISKS AND THEIR IMPACT ON THE FINANCIAL CONDITION OF THE ENTERPRISE

У статті розглянуто фінансові ризики, що виникають в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства. Ідентифіковано ознаки фінансових ризиків підприємства на основі сутності фінансів підприємств та фінансових відносин. Виходячи з наведених ознак фінансових ризиків, що виникають під час діяльності підприємства виділено їх види. Досліджено вплив фінансових ризиків на фінансовий стан комунального підприємства з метою запобігання негативних наслідків. Визначено, що залучення підприємством значної частки позикових коштів викликає ризик порушення фінансової

стійкості, ризик неплатоспроможності або ризик незбалансованої ліквідності форм залучення та авансування капіталу. Обґрунтовано, що у сучасних умовах господарювання відповідно до особливостей діяльності комунального підприємства, грошові надходження якого залежать від вчасної оплати за послуги споживачів, фінансовий ризик неплатоспроможності та втрати ліквідності негативно впливає на фінансовий стан. Моніторинг впливу фінансових ризиків необхідний для прийняття ефективних рішень з метою зменшення фінансових втрат в процесі фінансово-господарської діяльності.

The article examines financial risks that arise in the process of financial and economic activity of the enterprise. The signs of the company's financial risks are identified based on the essence of the company's finances and financial relations. Based on the above signs of financial risks that arise during the enterprise's activities, their types are selected. The influence of financial risks on the financial condition of the utility company was studied in order to prevent negative consequences. The specificity of the financial relations of communal enterprises and the problems of their functioning in Ukraine lead to the emergence of a significant level of financial risks and threats in financial and economic activity. It was determined that the enterprise's raising of a significant share of loan funds causes the risk of financial stability violation, the risk of insolvency, or the risk of unbalanced liquidity in the forms of raising and advancing capital. It is substantiated that in modern economic conditions, in accordance with the peculiarities of the activity of a utility company, whose cash receipts depend on timely payment for consumer services, the financial risk of insolvency and loss of liquidity negatively affects the financial condition. The evaluation of the financial risks of the utility company made it possible to single out high credit risk, critical risk of financial stability, risk of insolvency and liquidity, and critical financial risk of receiving losses. Solvency problems have been identified in the enterprise, it is in a financial crisis, the speed of capital turnover is slow, the cost of production is growing at a faster rate than income. This affects the indicators of financial activity; the company is unprofitable. Current payables significantly exceed

receivables. Therefore, there is a significant level of financial risks associated with the operational and financial activities of the enterprise. Monitoring the impact of financial risks is necessary for making effective decisions in order to reduce financial losses in the process of financial and economic activity.

Ключові слова: *фінансові ризики, кредитний ризик, ризик неплатоспроможності, фінансовий стан, фінансові результати.*

Keywords: *financial risks, credit risk, insolvency risk, financial condition, financial results.*

Постановка проблеми. Фінансово-економічна діяльність підприємств різних сфер і видів діяльності супроводжується фінансовими ризиками, виникнення яких зумовлене факторами зовнішнього макро- і мезосередовища та особливостями фінансових відносин. Фінансовий ризик, як і результат будь-якого рішення, прийнятого за наявності альтернатив, завжди несе із собою загрозу фінансових втрат. Величина фінансових втрат залежить від невизначеності, непрогнозованості кінцевого результату, особливо на інноваційних напрямках діяльності підприємства, пов'язаних із технологічним оновленням основних засобів виробництва, впровадженням нових технологічних процесів, створенням інноваційної продукції, державним регулюванням ціноутворення тощо. У зазначених сферах діяльності виникають відповідні фактори впливу, які спричиняють ризики фінансових втрат, що призводить до зниження рівня фінансової безпеки підприємства. Сталий розвиток підприємства, що функціонує в конкурентному середовищі, можливий за умов відповідного рівня фінансової безпеки, яка визначається ефективністю протидії факторам ризику зовнішнього і внутрішнього середовища, які негативно впливають на його фінансовий стан.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці сутності фінансових ризиків, питанням її впливу на фінансові результати підприємства присвячені дослідження науковців, таких як А. В. Гречко, Г. П. Куліш, І. В.

Родніченко, О. В. Орлик. Дослідженням механізмів протидії фінансовим ризикам та їх управління присвячені праці таких вчених як О. Є. Бездітко, С. В. Белоусова, С. В. Добринь, Т. Г. Кузьмінець, О. А. Лахтіонова, Є. П. Пожар, Томащук, І. О. Томащук та ін.

Враховуючи мінливість умов економічного та політичного середовища, незважаючи на значні напрацювання та різноманітність наукових поглядів відносно поняття фінансових ризиків підприємства та управління ними, необхідні подальші дослідження для зменшення їх негативного впливу на фінансовий стан підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд фінансових ризиків, що виникають в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства та дослідження впливу фінансових ризиків на його фінансовий стан з метою запобігання негативних наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. При здійсненні будь-якого виду господарської діяльності існує об'єктивна небезпека попередньо невизначених втрат. Їх обсяг зумовлюється специфікою діяльності, однак вони є реально можливими, оскільки справжній прибуток пов'язаний з невизначеністю і є результатом ризикованих операцій. «В сучасному нестабільному економічному середовищі підприємство повинно оптимально співвідносити ризики і прибутки, приймати обґрунтовані рішення, запобігати можливим загрозам та забезпечувати досягнення стратегічних цілей» [1].

Кабінет Міністрів України в Положенні про управління ризиками, пов'язаними з наданням державних гарантій, та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками, визначає ризики як «можливість настання непередбачених подій (обставин), що призведе до збільшення витрат» [2].

Фінансові ризики мають свої особливості. У широкому розумінні розглядає фінансові ризики О. А. Лактіонова як «ймовірність або можливість настання непередбачуваних фінансових витрат (зниження прибутків, доходів, втрата капіталу тощо) у ситуації невизначеності умов здійснення

підприємницької діяльності» [3]. І. В. Томащук та І. О. Томащук визначають фінансовий ризик «як ризик, пов'язаний з ймовірністю втрати фінансових ресурсів (грошових коштів)» [4]. Вони зазначають, що «фінансовий ризик виникає в процесі відносин підприємства з фінансовими установами (банками, фінансовими, інвестиційними, страховими компаніями, біржами тощо)» [4].

Якщо розглядати фінансові ризики через призму сутності фінансів, характеру фінансових відносин, то можна виділити певні ознаки фінансових ризиків. Зокрема, відносини, в яких виникають фінансові ризики, є фінансовими, тобто вони виникають тільки на тих етапах відтворювального процесу, на яких функціонують фінанси. Також фінансові ризики впливають на об'єкти управління фінансами (фінансові ресурси, грошові потоки, активи, фінансовий результат); мають фінансовий характер випадкової події (зміна ставки податків, процентної ставки тощо); змінюють фінансові цілі, фінансовий стан та фінансовий результат підприємства.

Виходячи з наведених ознак фінансових ризиків, що виникають під час діяльності підприємства виділяють їх різні класифікації та види. Розглядаючи фінансові ризики як всі ті випадкові події, що призводять до порушення фінансового стану або фінансових результатів, можна виділити ризик порушення фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності, інвестиційний, інфляційний, кредитний, інноваційний, податковий, процентний, депозитний, валютний та інші види ризиків.

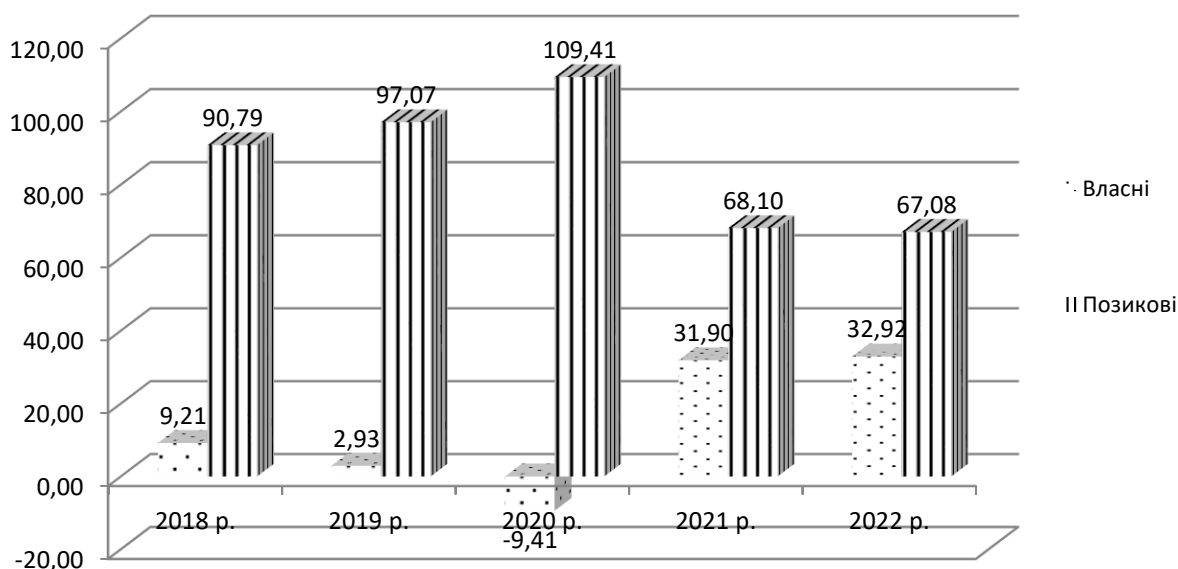
Отже, склад фінансових ризиків є різноманітним. Також, ризики, пов'язані з формуванням капіталу, складають досить значну частину сукупного портфеля фінансових ризиків підприємства. Їх рівень зростає з розширенням обсягу господарської діяльності підприємства.

Здійснюючи господарську діяльність, підприємство завжди використовує як власний капітал так і позиковий. Залучення значної частки позикових коштів викликає ризик порушення фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності або ризик незбалансованої ліквідності форм залучення та авансування капіталу

підприємства. Збереження власного капіталу є одним з основних показників якості фінансового управління підприємством та уникнення фінансових ризиків.

Специфіка фінансових відносин комунальних підприємств та проблеми їх функціонування в Україні призводять до виникнення значного рівня фінансових ризиків та загроз у фінансово-господарській діяльності.

Наприклад, простежимо як наявність фінансових ризиків впливає на фінансовий стан МКП «Чернівцітеплокомуненерго». У складі джерел його капіталу у 2018-2020 рр. переважаючу частку має позиковий капітал, рис. 1. На кінець 2018 року власний капітал МКП «Чернівцітеплокомуненерго» становив 9,21 % всього капіталу підприємства, на кінець 2019 року його частка зменшилася до 2,93%, на кінець 2020 р. взагалі власний капітал мав від'ємне значення. Підприємство щороку отримує значний обсяг збитків, який зменшує його власний капітал. У 2021-2022 рр. власний капітал було поповнено за рахунок таких складових, як зареєстрований капітал, внески до незареєстрованого статутного капіталу, капітал у дооцінках, і його питома вага зросла до 31,9% і 32,92% відповідно.

Рис. 1. Динаміка структури капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» за 2018-2022 рр.

Джерело: сформовано на основі [5].

Така структура капіталу зумовлює ризик зниження фінансової стійкості підприємства у складі фінансових ризиків за ступенем небезпеки (генерування

загрози банкрутства) цей вид ризику відіграє провідну роль. У 2018 -2022 рр. МКП «Чернівцітеплокомуненерго» було в кризовому стані, тому що власний оборотний капітал мав від’ємне значення, а інші планові джерела не покривали запаси матеріальних оборотних активів. Це підтвердили і значення відносних показників фінансової стійкості, табл.1.

**Таблиця 1. Показники фінансової стійкості
МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018 - 2022ррр.**

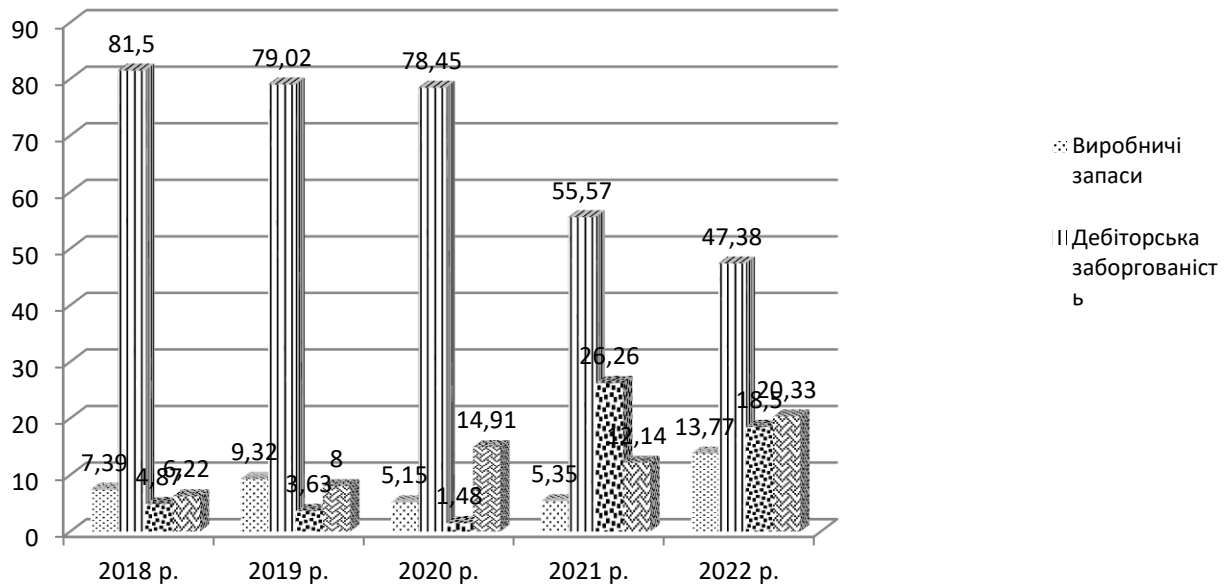
Найменування показників	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 до 2018 рр.
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,10	0,03	-0,09	0,47	0,49	0,39
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,09	0,03	-0,09	0,32	0,33	0,24
Коефіцієнт фінансової залежності	10,86	34,12	-10,63	3,14	3,04	-7,82
Коефіцієнт фінансового ризику	9,86	33,12	-11,63	2,14	2,04	-7,82
Величина власного оборотного капіталу, тис. грн.	-98559	-109141	-129047	-65532	-128494	-29935

Джерело: розраховано за даними [5].

Коефіцієнти фінансової стабільності та фінансової незалежності у 2018 - 2020 рр. мали дуже низькі значення. У 2021-2022 рр. підприємство збільшило власний капітал, тому значення показників зросло. Значення коефіцієнтів фінансової залежності і фінансового ризику навпаки у 2018-2020 рр. були високі, що говорить про високій рівень фінансового ризику. У 2021-2022 рр. показники зменшилися, тобто рівень фінансової стійкості зріс, але не в достатній мірі.

Ризики пов’язані із операційною діяльністю залежать від забезпечення підприємства основним та оборотним капіталом у необхідному розмірі для виконання його функцій та завдань. Зростання активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2021-2022 рр. відбувається переважно за рахунок зростання необоротних активів, а саме основних засобів. Така ситуація зростання зумовлена переважно зростанням вартості основних засобів внаслідок їх переоцінки і лише незначного їх оновлення.

У складі оборотного капіталу підприємства основна частка належить дебіторській заборгованості, рис. 2. У 2018-2020 рр. її частка була біля 80%, у 2021р. зменшилася до 55,57%, хоча в абсолютному розмірі залишалася на такому ж рівні, що і у попередньому році. У 2022 р. зменшилася до 47,38% у загальній вартості оборотних активів.

Рис 2. Структура оборотних активів МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр., %

Джерело: сформовано за даними [5].

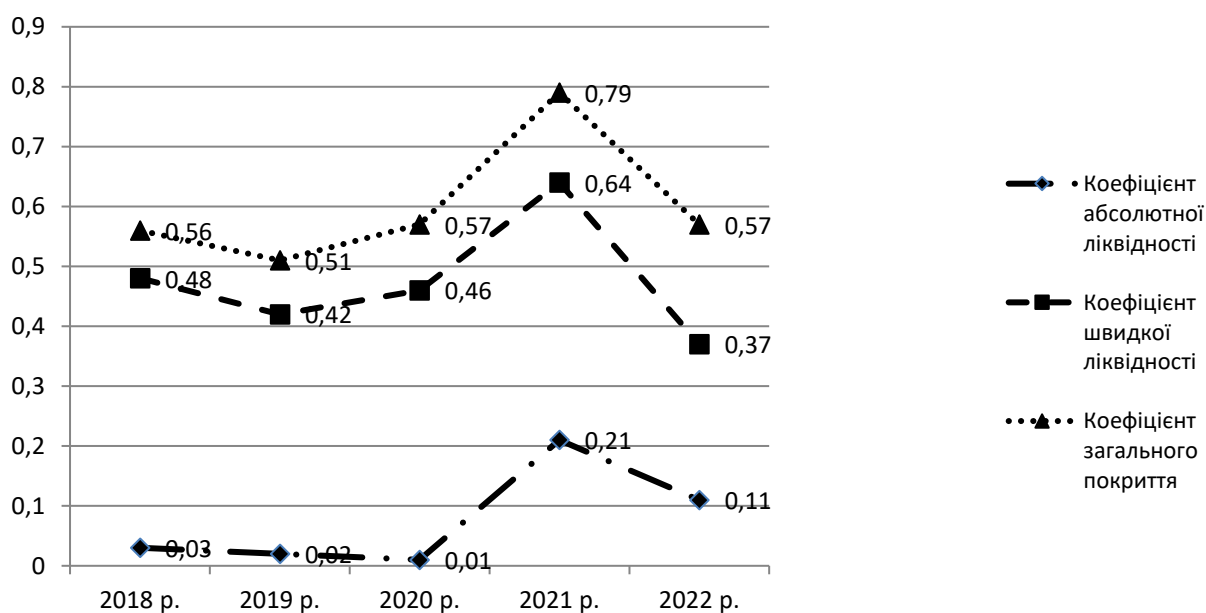
Дебіторська заборгованість представляє собою в основному дебіторську заборгованість за продукцію, також є певна частка за виданими авансами і зовсім незначна з бюджетом. Отже, стан дебіторської заборгованості говорить про високий кредитний ризик. Він представляє собою ризик того, що споживачі послуг МКП «Чернівцітеплокомуненерго» не виконують свої зобов'язання перед ним у строк, що призводить до фінансових збитків. Кредитний ризик підприємства, головним чином, пов'язаний з операційною діяльністю (зокрема, дебіторською заборгованістю за продукцію), а також з фінансовою діяльністю, включно зі грошовими коштами у банках.

У сучасних умовах господарювання відповідно до особливостей діяльності комунального підприємства, грошові надходження якого залежать від вчасної

оплати за послуги споживачів, платоспроможність та ліквідність є одними з найважливіших показників фінансового стану.

Розраховані коефіцієнти ліквідності підтвердили, що підприємство в 2018-2022 роках має проблеми із ліквідністю та платоспроможністю, хоча ситуація трохи покращувалася у 2021р. за рахунок значного обсягу фінансування підприємства з міського бюджету у вигляді внесків до статутного капіталу, рис. 3.

Рис. 3. Показники ліквідності МКП «Чернівцітеплокомуненерго» впродовж 2018– 2022 рр.

Джерело: розраховано за даними [5].

Внаслідок проблем із платоспроможністю МКП «Чернівцітеплокомуненерго» у 2018-2022 рр. використовувало довгострокове кредитування. Також у підприємства спостерігається зростання поточної кредиторської заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, поточних зобов'язань за розрахунками за одержаними авансами та інших зобов'язань. Найбільша частка позикового капіталу МКП «Чернівцітеплокомуненерго» припадає на кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги.

Також затримка надходження доходу від реалізації продукції веде до низького рівня ділової активності МКП «Чернівцітеплокомуненерго».

Так як тарифи на теплопостачання регулюються державою, а старі технології виробництва та доставки теплоносія роблять його дороговартісним, собівартість продукції підприємства є більшою ніж чистий дохід від її реалізації. Фінансові результати МКП «Чернівцітеплокомуненерго» мають негативні значення, табл. 2. Чистий дохід від реалізації продукції за досліджуваний період зріс на 7,09%., собівартість реалізованої продукції збільшилась на 39,27%. Отже, збільшення собівартості більш швидкими темпами зумовлює перманентне формування валового збитку.

Таблиця 2. Фінансові результати діяльності МКП «Чернівцітеплокомуненерго» за 2018-2022 років, тис. грн.

Активи	На кінець року, тис. грн.					Відхилення(+,-) 2022 до 2018 рр.	
	2018	2019	2020	2021	2022	тис. грн.	%
Чистий дохід від реалізації продукції	307626	251830	234762	344719	329442	21816	7,09
Собівартість реалізованої продукції	359125	321845	322597	504516	500149	141024	39,27
Валовий збиток	51499	70015	87835	159797	170707	119208	231,48
Інші операційні доходи	2908	2655	21625	179404	124865	121957	4193,84
Збиток від операційної діяльності	64000	83323	88346	12244	125092	61092	95,46
Збиток до оподаткування	61735	70502	3763	9513	79629	17894	28,99
Чистий збиток	61735	70502	3763	6543	71373	9638	15,61

Джерело: сформовано за даними [5].

Оцінка фінансових ризиків дозволила виокремити високий кредитний ризик, критичний ризик фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності та ліквідності, критичний фінансовий ризик отримання збитків. Їх сукупність негативно впливає на фінансовий стан МКП «Чернівцітеплокомуненерго».

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, у МКП «Чернівцітеплокомуненерго» є проблеми з платоспроможністю, підприємство знаходиться у кризовому фінансовому стані, швидкість обороту капіталу є повільною, собівартість продукції зростає швидшими темпами ніж

дохід. Це позначається і на показниках фінансової результативності, підприємство є збитковим. Поточна кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Отже присутній значний рівень фінансових ризиків пов'язаний з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Збитки підприємства зумовлені застарілими технологіями виробництва теплоносія, а також тим, що зростають ціни на енергоресурси, витрати на оплату праці та інші витрати, в той же час ціни на послуги тепlopостачання не змінюються впродовж тривалого часу, так як є регульованими державними органами. Також є проблеми із платоспроможністю споживачів. Тому дохід від реалізації продукції не покриває пов'язаних із її виробництвом витрат.

Звичайні методи зменшення фінансових ризиків, такі як диверсифікація виробництва та інвестицій, підняття цін на продукцію, страхування, є не придатними для комунального підприємства. Тому формування стратегії протидії фінансовим ризикам є основним напрямом вирішення проблеми фінансової безпеки комунального підприємства, шляхом розробки ефективного механізму управління фінансовими ризиками.

Література

1. Марусяк Н. Л., Бак Н. А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 109–113. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.2.109.
2. Положення про управління ризиками, пов'язаними з наданням державних гарантій, та розподіл таких ризиків між державою, кредиторами і позичальниками: Постанова КМУ № 131 від 23.02.2011 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/131-2011-%D0%BF> (дата звернення: 29.12.2023).
3. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.
4. Томащук І. В., Томащук І. О. Управління фінансовими ризиками підприємства як складова забезпечення сталого функціонування суб'єкта економіки. *Економіка та суспільство*, 2022. №39. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1400> (дата звернення: 29.12.2023).

5. Офіційний сайт МКП «Чернівцітеплокомуненерго»: фінансово-господарська діяльність. URL: <https://teplo.cv.ua/finansovo-gospodarska-diyalnist/> (дата звернення: 29.12.2023).

References

1. Marusiak, N. and Bak, N. (2022), “Financial security of the enterprise and threats of its loss in the modern economic environment”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 2, pp. 109–113.
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), “Regulations on the management of risks associated with the provision of state guarantees and the distribution of such risks between the state, creditors and borrowers”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/131-2011-%D0%BF> (Accessed 29 December 2023).
3. Laktionova, O. A. (2020), *Upravlinnia finansovymy ryzykamy* [Management of financial risks], Vasyly Stus DonNU, Vinnytsia, Ukraine.
4. Tomaschuk, I.V. and Tomaschuk, I.O. (2022), “Financial risk management of the enterprise as a component of ensuring the sustainable functioning of the economic entity”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, [Online], vol. 39, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1400> (Accessed 29 December 2023).
5. The official website of the CCE «Chernivsiteplokomunenergo»: financial and economic activity (2023), available at: <https://teplo.cv.ua/finansovo-gospodarska-diyalnist/> (Accessed 29 December 2023).

Стаття надійшла до редакції 03.01.2024 р.